

tartó. Nem változtat ezen az a körülmény, hogy a vasút szabályellenesen az építkezéshez szerelvényeket adott használatra, mert ezzel a körülménnyel a baleset okozati összefüggésben nem volt és különben is ezek a szerelvények az építkezés alatt nem a vasút, hanem az építési vállalkozó üzemében használtattak.

A Kúria P. VI. 4390/1932. számú, 1933. január hó 31-én kelt ítéletében a tényállás az volt, hogy alperes autótulajdonos sofförje a javításra Budapesten lévő automobilt, miután a műhelytulajdonos nem volt otthon, annak feleségével a garaget kinyitatta, az autót kivitte és mivel az autó eladó volt, egy harmadiknak, ki az autót megvenni szándékozott, az autó vezetését átengedte és e próbaúton történt a baleset. A Kúria kimondja, hogy az autó tulajdonosa kártérítéssel tartozik, mert az 545. pht. számú elvi határozat értelmében vis major és a sérült hibáján kívül még csak harmadik személy elháríthatatlan cselekménye fogadható el a felelősség alól mentesítő okul. „Mint a törvény előkészítő munkálataiból is kitűnik, a harmadik személlyel szemben épen az üzembentartó alkalmazottai azok, akiknek cselekménye, mulasztása, tilalomszegése nem mentesítő ok még akkor sem, ha az üzembentartó részéről nem is volt elhárítható. A törvény nem tévén külömbiséget, a tárgyi felelősség nézőpontjából közömbös az is, hogy az alkalmazott ügykörén belül jár-e el. A lényeges csak az, hogy mint alkalmazott járjon el.” Az itt érintett kérdés az üzembentartó fogalmának legnehezebb problémája. Meddig jár el az alkalmazott, mint alkalmazott? Míg ügykörén belül jár el, a felelet egyszerű. De íme, az ítélet tárgyi felelősséget állapít meg az üzembentartó tulajdonos terhére, ha az alkalmazott ugyan mint alkalmazott, de ügykörén kívül jár el. Meddig jár el az alkalmazott, mint alkalmazott? A kérdést itt csak felvetem, a feleletet majd más alkalommal külön cikkben adom meg. Ide vág a fekete fuvar nehéz problémája is. Az egyik oldalon a tulajdonos érdeke, hogy olyan igényekért, melyek teljesen felügyeletén és akaratán kívül esnek, ne legyen felelős, másrészt a balesetet szenvedő és a közönség érdeke, mely azt kívánja, hogy az a vagyonnal bíró üzembentartó tulajdonos legyen felelős, akin a követelés behajtható, akinek személye megállapítható és akinek hasznára az üzem működik.

Sz—i.

ÜGYVÉDSÉG.

A bírói ut kizárása és az ügyvédség.

Hazánk alkotmánya az állami főhatalmak megoszlásának alapelvein nyugszik. 1869. óta sarkalatos törvényünk, hogy a közigazgatás és a bíraskodás elkülönítetik. A Montesquieu-féle

hatalomelválasztási elv uralmának köszönhető, hogy a bíráinknak tradicionálisan pártatlan ítélkezése a magyar bíróságokat a nagy kultúrnemzetek igazságszolgáltatásai szerveinek magas nivójára emelte.

A bírónak ítélete legfőbb feladatát: a joguralom fenntartását és biztosítását akkor tölti be a legtökéletesebben, ha a döntés után a perlekedéssel szükségképpen velejáró izgalmak elűlnek és a felek lelki világában bizonyos megnyugvás áll be. Az ítélet helyességének ez a lelki megnyugvás a pszichológiai ismérve. A felek azonban az ítéletet csak akkor fogadják megnyugvással, ha az ítélkező hatósággal szemben abszolút bizalommal viseltetnek. Ennek a bizalomnak pedig sokkal nagyobb mértékben letéteményesei a bíróságok, mint a közigazgatási hatóságok. Nem azért, mintha a közigazgatás szervei nem volnának személyileg megbízhatók, hanem mért a két hatóság funkciója és feladata merőben eltérő természetű. A közigazgatási hatóság az állami akaratot valósítja meg és működésének a jogrend csak irányítóul és korlátul szolgál, ezzel szemben a bíróságnak nincs akarata, hanem csak ítélete, viszont legfőbb feladata, valóssággal öncélja, a jogrend abszolút megvalósítása.¹⁾

Montesquieu tételét azonban sehol sem vitték következetesen keresztül. A mi polgári perjogunknak azon vezérelve, hogy minden magánjogi vitás kérdés elbírálása — eltérő jogszabály hiányában — a polgári bíróságok hatáskörébe tartozik, például nincs egyik törvényünkben sem deklarálván.²⁾ Mindazonáltal úgy a kir. Kúria, mint a Hatásköri bíróság állandóan követi azt a jurisdictionális szabályt, hogy „a magánjogi jogviszonyból felmerülő vitás ügyek — kifejezett eltérő törvényes rendelkezés hiányában, — a rendes bíróság hatáskörébe (rendes bírói útra) tartoznak, és hogy a magánjogi jogsérelmek orvoslására a rendes bíróság hivatott.“³⁾

Az utóbbi évtizedek igazságügyi politikája azonban nem respektálja ezen alapvető tételt, mert a legújabb jogszabályok mind gyakrabban zárják el a rendes bírói utat olyan kérdések elbírálása előtt, melyek par excellence magánjogi jogviszonyból származnak, — tehát a rendes bíróság hatáskörébe tartoznának.

¹⁾ Balogh: Politika 316., 451.

²⁾ V. ö. Német bir. bírósági szerv. törv. 13. §.: „Vor die ordentlichen Gerichte gehören alle bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten stb. . . .“ és az osztrák Jurisdiktionsnorm 1. §.: „Die Gerichtsbarkeit in bürgerlichen Rechtssachen wird . . . durch ordentliche Gerichte ausgeübt.“

³⁾ 30. sz. J. E. döntvény, Kúria P. IV. 2161/1927. Pjdt. XIV. 107., P. II. 5540/1929. Pjdt. XV. 44., H. B. 5.—1932., H. B. 50.—1931. V. ö. még az elméleti irodalomból dr. Vizi Ferenc kitéűő Polgári perjogi tanulmányok c. művét és dr. Georg Prazák: Die principielle Abgrenzung der Kompetenz der Gerichte und Verwaltungsbehörden c. munkáját.

Az alábbiakban mutatóba összeszedtünk néhány fontosabb, a rendes bíróság hatásköréből kirekesztett civilis (vitás) ügyet, mellőzve azokat, amelyeknek eldöntése speciális (külön)-bíró-ságoknak van fenntartva, mert a kérdésnek ezen vonatkozása már nem esik témánk fővonalába.

A *pénzintézetek* önkéntes, vagy kényszerfelszámolása esetén a felszámoló pénzintézet és a Pénzintézeti Központ között felmerülő vitás kérdésekben a döntőbizottság határoz; a közgyűlés határozatai ellen megtámadási keresetnek nincs helye, a részvényes, illetve a szövetkezet tagja csak a döntőbizottságnál tehet panaszt.⁴⁾

Úgy látszik, 13 év alatt intézményesült az a kormányhatósági intézkedés is, mely szerint a *volt cs. és kir. közös hatóságok*, intézmények, valamint szerveik és közegeik részéről kötött ügyletekből stb., származott vagyoni jogi igényeket, vagy követeléseket a magyar állam, ennek szervei és intézetei ellen bírói úton érvényesíteni nem lehet.⁵⁾

A 31. sz. J. D. szerint államvasúti alkalmazottnak a m. kir. *Allamvasúttak* vagy *ennek nyugdíjintézete*, ill. Nyugbér Pénztára ellen nyugdíj, illetve nyugbér járandóság iránt támasztott követelését polgári per útján érvényesíteni nem lehet. A Kúria maga is megállapítja, hogy feltűnő és szokatlan ugyan azon szolgálati ágban álló ténylegesek illetményjogait teljes bírói oltalom alá helyezni, viszont a nyugdíjasok ellátási igényei elől a bírói utat teljesen elzárni, mindazonáltal a bírói utat kizáró 7200/1925. M. E. r. 89. pontját a törvényesség⁶⁾ szempontjából vitán felül állónak ismerte el. A döntvény indokolása azonban a konkrét kérdésen túlmenő, — szerintünk helyt nem álló, — elvi kijelentést is tartalmaz: „az olyan felhatalmazás, mely bizonyos jogviszonyoknak a fennálló törvényektől eltérő módon való berendezésére jogosít, magában foglalja az illető jogviszonyok keretében felmerülő vitás kérdések elbírálására hivatott szervek kijelölésének a jogát is.”⁷⁾ Ha ilyen jogelv léteznék, úgy szükségtelen lett volna a minisztériumnak a kivételes hatalom megadásakor mindannyiszor felhatalmazást kérni az eljárási szabályok módosítására is.⁸⁾ A Kúria egyik legújabb döntésében már el is tért e felfogástól, mert aláhuzottan hangsúlyozza, hogy a magánvasutaknak az 1914: XVII. 56. §-a alapján kibocsátott szolgálati szabályzatai nem érinthetik a közjogi jellegű szabályokat és nem sérthetnek alkotmányjogi biztosítékokat, tehát nem érvényes az a kikötés sem, mely szerint az al-

⁴⁾ 919/1917. M. E. r. 25., 27. §§., 920/1917. M. E. r. 23., 26., 42. §§.

⁵⁾ 4050/1920. M. E. r.

⁶⁾ 1879: XL. t.-c. 10. §.

⁷⁾ 31. sz. J. D. indokolás.

⁸⁾ V. ö. 1912: LXIII. t.-c. 16. §., 1931: XXVI. t.-c. 2. §.

kalmazottak szolgálati járandóságai tekintetében felmerülő viták nem tartoznak a bírói útra, hanem felettük az igazgatóság végérvényesen dönt.⁹⁾

A biztosító magánvállalat válságos helyzete, vagy fizetésképtelensége esetén az állami felügyelő hatóság a vállalat életbiztosítási ügyletből eredő kötelezettségeit a vagyoni helyzetnek megfelelően leszállíthatja, az érdekelt biztosított felek azonban ebben a nagyjelentőségű magánjogi kérdésben a rendes bírósághoz nem fordulhatnak, legfeljebb a közig. bíróságnál emelhetnek panaszt.¹⁰⁾

Nagyfontosságú civiljogi kérdések tartoznak az ú. n. *klearing-hivatal* elé. A bírói út itt is ismeretlen. A hivatalnak elszámolást tartalmazó határozata ellen előterjesztést lehet csak benyújtani, amelyet maga a hivatal bírál el. Az újabb döntés ellen van ugyan helye jogorvoslatnak, de nem a rendes bírósághoz, hanem a közigazgatási bírósághoz.¹¹⁾

Dr. Glücksthal Andor a *földteherrendezési törvényről*¹²⁾ szóló kitérő tanulmányában kimutatja, hogy a teherrendezési eljárást a maga egészében a közigazgatási hatóságok tartják kezükben, egyben meggyőzően okadatulja, hogy a tömegesen felszínre dobott nagy horderejű magánjogi kérdések szinte kiáltanak az objektív ítélkezés biztosítékával felruházott bíró személye után.¹³⁾

Kormányhatóságunk egyébként felette erősen intencionálja az ügyeknek a bírói hatásköréből való elvonását úgy, hogy már olyan ügyet is a közigazgatási hatósághoz utalt, amely oda egyáltalán nem tartozik. Így a 204500/1931. B. M. rendelet 1. §. 4. pontja szerint az unoktartás kérdésében a gyámhatóság határoz, holott a Te. 137. §-a a Ppé. 21. §-át nem egész terjedelmében, hanem ennek csakis utolsó bekezdését (gyermektartási ügyek), helyezte hatályon kívül. A miniszter rendelkezése tehát kétségtelenül törvényellenes volt.¹⁴⁾

⁹⁾ Kúria P. II. 4614/1931. J. H. 1931. 1330.

¹⁰⁾ 1923: VIII. t.-c. 8. §.

¹¹⁾ 1923: XXVIII. t.-c. 33. §.

¹²⁾ 1931: VIII. t.-c.

¹³⁾ „... a teherrendezési egyezség előmunkálatainak felépítésénél zálogjogokat kell összemérni szolgálomakkal, dologiasított kötelmi jogokkal, — az elsőbbséggel bíró tételeket sorrendhez kötöttekkel, — külön kielégítési igényeket egyszerű tömegkövetelésekkel és az összemérésen felül mindezeket egy nevezőre hozni, arányosítani és a terhelési határba beleszorítani kell.” Dr. Glücksthal: Észrevételek a földteherrendezési törvényhez, 27. o.

¹⁴⁾ A Hatásköri Bíróság idevágó döntése szerint: „ a belügyminiszternek arra nem volt felhatalmazása, hogy a törvénnyel ellenkező hatásköri rendelkezést állapítson meg.” (H. B. 32.—1932. J. H. 957.)

A *válságjogi szabályokban* lépten-nyomon találkozunk intézkedésekkel, melyek az ügyeket a bíróság hatásköréből vagy teljesen elvonják, vagy ha bírói kézben is hagyják, előttük a rendes perútát lezárják. A *betétkönyvből, folyó- vagy csekk-számláról való kifizetések* feletti vitás kérdésekben bizottság dönt, döntésének helyességét azonban a bíróság vizsgálat tárgyává nem teheti.¹⁵⁾ Az ú. n. *exportvaluta beszolgáltatását* biztosító *kötbért* a Magyar Nemzeti Bank felhívással követelheti a maga részére; ellentmondás használható ugyan, de a magánjogi s vagyoni érdekeket erősen érintő eljárás mégis egész terjedelmében perenkívül bonyolódik le.¹⁶⁾ A pénzügyintézeteknél fennálló gazdátartozások után engedélyezett *kamathozzájárulás* nem más, mint a kötelelem tárgyának időleges módosítása, tehát lényegileg magánjogi kérdés, mégis vita esetén a pénzügyintézeti szervek (P. K. és O. K. H.), illetve a pénzügyminiszter döntenek; bírói úton pedig egyáltalán nem lehet kamathozzájárulást követelni.¹⁷⁾ A szolgálati jogviszony széles sugarú körét vonta el a bírói jurisdikciótól a *részvénytársaságok, stb., gazdaságosabb működését elősegítő rendelet*. Intézkedései szerint a Felügyelő Hatóságnak, a kormánybiztosnak, vagy gondnoknak a javadalmazást és a nyugdíjat csökkentő, az alkalmazottat elbocsájtó, felmondási javadalmazást és végkielégítést megállapító, illetve a szabad részvénytársaság igazgatóságának a járandóságokat csökkentő határozata ellen a bírói út kizárásával csak panasznak van helye a döntőbizottsághoz.¹⁸⁾

A *szükséglakások elvonásának* kérdése nem vihető a bíróság elé, hanem közigazgatási úton intéztetik el, még azon esetben is, amikor magánjogi bérleti viszony áll fenn.¹⁹⁾

A felsorolás alapján joggal tarthatunk attól, hogy az igazságügyi politika a jövőben som fog felhagyni a bíróságok ú. n. abszolút hatáskörének szűkítésére irányuló tendenciával.

A bírói hatalom szakadatlan tévesztése azonban aggasztó jelensége igazságszolgáltatásunknak. Glücksthal fentebb idézett tanulmányában a bírói fórumok előnyeit és garanciális értékeit domborítja ki, rámutatva a bírói eljárásban rejlő rendre, egyöntetűsége és jogbiztonságra, amik a bíró döntését minden vonatkozásban a közigazgatási elintézés fölé helyezik.²⁰⁾ Mindehhez hozzáfűzhetjük, hogy az ügyvédség szempontjából is elsőrangú jogpolitikai követelmény a vitás magánjogi ügyeknek a

¹⁵⁾ 4550/1931. M. E. r. 2. §.

¹⁶⁾ 1931: XXIII. 7. §.

¹⁷⁾ 4300/1933. M. E. r. 3. §.

¹⁸⁾ 4600/1933. M. E. 21. és 27. §§.

¹⁹⁾ 4780/1932. M. E. r. 4. §.

²⁰⁾ Dr. Glücksthal: i. m. II. A bírói fórum kikapcsolása.

bíróság által per útján történő elintézése. A jogkereső közönség lelki világában az ügyvéd szerepének és munkakörének fontossága a bíróság működéséhez fűződik; tapasztalati tény, hogy döntőbizottságok és választott bíróságok előtt gyakrabban jelennek meg a felek személyesen, ügyvédi képviselet nélkül, mint a rendes bíróságok előtt.

Az ügyvéd mellözése több okra vezethető vissza. A nem bírói eljárásokban az ügyvédi képviselet — szemben a perrendtartással — szabályként nem kötelező. Elterjedt továbbá az a tévhit, hogy a bizottságokban a gyakorlat emberei ülnek, akik nem a jog, hanem az élet felfogása szerint döntenek, nincs tehát szükség ügyvédre. Akik ezt hangoztatják, természetesen megfeleledkeznek arról, hogy jog nélkül „az élet felfogása szerint” sem lehet dönteneni, de ezek nem ismerik a legnagyobb magyar magánjogász véleményét sem az ügyvédi munka értékéről és bécseről.²¹⁾ „A perbeszédekben van tulajdonképpen letéve a jogélet termő talajának a leggazdagabb kincsháza.”

A vitás ügyek tömeges elvonása végeredményben a bírói gyakorlatnak, mint kútfőnek, szokásjogot termelő erejét is csökkenti; egyébként a külön eljárások, — ha netán nyilvánosak is, — nélkülözik a nagy jogi publicitást és így döntéseik az ügyvédségnek még tájékoztatásul sem szolgálhatnak.

A nembírói eljárások jellemző kritériuma továbbá, hogy a jogorvoslati lehetőségek meglehetősen fogyatékosak. Már pedig az intézményesen kiépített jogorvoslati rendszer egyik legfőbb biztosítéka a jogrendnek. Ahol nincs megfelelő jogorvoslat, ott nem lehet jog sem és el van vágva a jogfejlődés lehetősége is. A jogorvoslati műszerek hivatott kezelője az ügyvéd; ha viszont a törvény nem adja meg a fokozatos jogorvoslatot, az ügyvéd is könnyebben mellőzhető.

A bírói jogkör csonkítása tehát a létért küzdő ügyvédség munkaterületéből hasít le hatalmas parcellákat, de alapjában ingatja meg a bíróság intézményének létjogosultságát is. Régi perjogi igazság: ameddig per, addig bíró. Az a tendencia, mely mindig több ügyet von el a bírói elintézés hatásköréből és ezzel a peres eljárásokat szakadatlanul kevesbíti, végeredményben oda fog vezetni, hogy a bíróság jogintézménye is feleslegessé válik.

A bíróságnak és az ügyvédségnek egyaránt létérdeke: küzdeni az ügyeknek a bírói jurisdiccióból való elvonása ellen.

Ifj. dr. Nagy Dezső.

²¹⁾ Grosschmid: Jogszabálytan, 832. o.